

Lausunto 8.6.2020

Sivistysvaliokunnalle

Asia: Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi perusopetuslain ja Helsingin eurooppalaisesta koulusta annetun lain väliaikaisesta muuttamisesta (HE 86/2020 vp)

Suomen Vanhempainliitto kiittää mahdollisuudesta antaa asiantuntijalausuntonsa hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi perusopetuslain ja Helsingin eurooppalaisesta koulusta annetun lain väliaikaisesta muuttamisesta ja esittää lausuntonaan seuraavaa:

Hallituksen esityksen mukaan opetuksen järjestäjä voisi päätöksellään siirtyä väliaikaisesti poikkeuksellisiin opetusjärjestelyihin tulevan syyslukukauden aikana. Tarkoituksena on ehkäistä koronaviruksen leviämistä, lieventää siitä koituvia haittoja sekä turvata perusopetuslain mukaisen opetuksen turvallinen järjestäminen. Suomen Vanhempainliiton mielestä on tärkeää, että opetuksen jatkuminen poikkeuksellisten opetusjärjestelyjen avulla mahdollistetaan, jottei yhdenkään lapsen koulunkäynti keskeydy epidemian vuoksi.

Samalla haluamme kuitenkin muistuttaa, että koska kevään kokemukset etäopetusjaksosta vaihtelivat hyvin paljon riippuen lapsesta, perheestä, opettajasta, koulusta ja kunnasta, ja koska koulujen avautuminen ei lisännyt tautitapauksia, on etäopetuksen aidosti oltava viimesijainen keino järjestää perusopetusta. Jokaisen opetuksen järjestäjän on siis harkittava etäopetukseen liittyviä päätöksiä tarkkaan, eikä päätöstä etäopetukseen siirtymisestä tule tehdä kevein perustein. Olennaista hallituksen esityksessä mielestämme on, että opetuksen järjestäjän tulee toimia yhteistyössä tartuntatautiviranomaisen kanssa. Myös yhteistyötä hallituksen, opetusministeriön, aluehallintovirastojen ja opetuksen järjestäjien välillä tarvitaan koronatilanteen seuraamiseksi ja arvioimiseksi ja sen varmistamiseksi, että poikkeuksellisiin opetusjärjestelyihin siirrytään vain silloin, kun siihen on todellista tarvetta.

Lakiesitys mahdollistaa paikallisten olosuhteiden huomioimisen ja edellyttää tiivistä yhteistyötä kotien kanssa. Paikallisia ja alueellisia päätöksiä tehtäessä on varmistettava vanhempien osallisuus valmistelussa ja päätöksenteossa.

Lasten yhdenvertaisuus

Suomalaisen peruskoulun kantava ajatus on tarjota lapsille tasapuoliset mahdollisuudet oppimiseen ja hyvinvointiin. Kotilojen vaikutus oppimiseen korostuu koronaepidemian aikana ja lisää väistämättä eriarvoisuutta. Kevään etäopetusjakson kokemukset osoittivat, että etäopetus asettaa lapset pahimmillaan erittäin eriarvoiseen asemaan. Lähes poikkeuksetta lapset ja nuoret tarvitsevat etäopetuksessa vanhempien tukea – osa enemmän, osa vähemmän riippuen myös siitä, miten etäopetusta käytännössä toteutetaan. Kuten lakiesityksen vaikutusten arvioinnissakin todetaan, vanhempien ja perheiden mahdollisuudet tukea omaa lastaan opinnoissaan ovat hyvin erilaisia johtuen esimerkiksi vanhempien kielitaidosta tai taidosta käyttää etäyhteyksiä. Tosiasiallisesti vanhempien valmiuksiin vaikuttavat monet muutkin seikat. Julkisessa keskustelussa on esimerkiksi lähes täysin unohtunut se, että osa vanhemmista on koko pandemian ajan käynyt kodin ulkopuolella töissä eikä mahdollisuutta auttaa ja tukea lasta koulutehtävissä ole ollut juuri lainkaan. Näiden perheiden lapset olivat keväällä ja ovat jatkossakin koulutehtäviensä kanssa yksin. Myös monelle samaan aikaan etätyötä tehneelle vanhemmalle lapsen koulunkäynnin ohjaus on ollut kuormittavaa eikä siihen välttämättä enää syksyllä ole mahdollisuuksia.

Lasten yhdenvertaisuutta haastaa myös etäopetuksen laatu. Kevään kokemuksista tiedämme, että etäopetuksen laadussa on ollut valtavia opettaja-, koulu- ja kuntakohtaisia eroja. Vaikka opettajalla on itsenäinen päätösvalta oman opetuksensa suhteen, tulee etäopetuksen järjestämisen raamien olla selkeät. On tärkeää, että opetuksen järjestäjät saavat kansallista ohjausta siitä, miten etäopetusta tulee järjestää. Lisäksi oppilaitosjohdon on huolehdittava siitä, että etäopetuksen toteuttamista ohjataan ja valvotaan. Lakiesitykseen ei sisälly mahdollisuutta poiketa etäopetuksen aikana tuntijaosta tai paikallisesta opetussuunnitelmasta, joten etäopetuksen on oltava yhtä täysipainoista opetusta kuin lähiopetuksenkin.

Vaikka lakiesityksessä haavoittuvimmassa asemassa olevat lapset on jätetty etäopetusmahdollisuuden ulkopuolelle, on esimerkiksi neljäsluokkainen kovin pieni huolehtimaan etänä opiskelusta yksin. On hyvä, että opetuksen järjestäjälle jätetään lakimuutosesityksessä laaja harkintavalta siihen, ketkä lapsista ja nuorista osallistuvat perusopetukseen etänä ja ketkä lähiopetuksessa. Näistä rajauksista on tärkeää käydä paikallista keskustelua myös vanhempien kanssa, jos etäopetustilanteeseen joudutaan. Toisaalta on tärkeää huomioida, että kategorisia ratkaisuja siitä, keillä oikeus lähiopetukseen on, ei voida tehdä esimerkiksi erityisen tuen tarpeen tai lastensuojeluasiakkuuden perusteella. Lähiopetuksen tarve on arvioitava jokaisen lapsen kohdalla erikseen yhdessä lapsen ja hänen huoltajiensa kanssa.

Huoltajien osallisuus sekä vastuu oppivelvollisuuden toteutumisesta

Kodin ja koulun yhteistyö etäopetustilanteessa on ensiarvoisen tärkeää. Kun lukuvuotta suunniteltaessa tehdään paikallisia suunnitelmia ja toimintamalleja mahdollisesta etäopetukseen siirtymisestä, on suunnitteluun tärkeää osallistaa myös vanhemmat. Monessa koulussa vuosisuunnitelmaa käsitellään yhdessä esimerkiksi vanhempaintoimikunnan tai -yhdistyksen kanssa. Tässä tilanteessa yhteinen suunnittelu on erityisen tärkeää. Kotien ja perheiden tilanne tulee ottaa huomioon päätöksiä tehtäessä.

Lakimuutos antaisi mahdollisuuden toteuttaa etäopiskelua myös vuorotellen lähiopetuksen kanssa. Lasten ja perheiden näkökulmasta on kuitenkin tärkeää, että päätökset etäopetukseen siirtymisestä tehdään pitkäjänteisesti ja lapsilähtöisesti, jatkuva ”poukkoilu” etä- ja lähiopetuksen välillä ei ole tarkoituksenmukaista. Perheiden arki rikkoutuu aina, kun etä- tai lähiopetukseen siirrytään ja on kohtuutonta kuormittaa perheitä enempää kuin on tartuntariskin kannalta välttämätöntä.

Lakimuutosesityksessä todetaan, että etäopetustilanteessa oppilaan huoltajalla ja opetuksen järjestäjällä voidaan nähdä olevan jaettu vastuu oppivelvollisuuden valvonnasta. On tärkeää, että esityksessä huomioidaan etäopetuksen vaikutukset oppivelvollisuuden valvontaan ja huoltajien tosiasialliseen mahdollisuuteen huolehtia valvonnasta. Epäselväksi kuitenkin jää, mitä jaettu vastuu tarkoittaa käytännössä.

Perusopetuksen oppimateriaalit ja työvälineet sekä kouluruokailu

Perusopetuksessa käytettävien oppimateriaalien sekä työvälineiden tulee olla oppilaalle maksuttomia myös etäopetuksen aikana. Opetuksen järjestäjän tulee huolehtia siitä, että oppilaalla on käytössään laitteet ja tarvikkeet, joita hän etäopetuksen aikana tarvitsee. Oppilaiden omia tietoteknisiä laitteita voidaan käyttää opiskelussa huoltajan kanssa sovittavilla tavoilla. On muistettava, että kaikissa kodeissa ei ole tietoteknisiä laitteita lasten käyttöön. Etäopetustilanteeseen siirryttäessä tulee jokaiselle lapselle ja nuorelle turvata riittävät välineet opetukseen osallistumiseen ja opetuksen järjestäjän tehtävä on huolehtia lainalaitteiden saatavuudesta.

Myös opettajien käytössä olevan laitekannan kirjavuus on aiheuttanut haasteita. Opettajilla ei välttämättä ole käytössään esimerkiksi työpuhelinta, jolla kommunikointi oppilaiden kanssa olisi mahdollista.

Koulutehtävissä ilmeni kevään aikana selkeitä ylilyöntejä, jotka haastoivat perusopetuksen maksuttomuutta. Etäopetustilanteessa koulutehtävien tulee olla sellaisia, ettei perheiden tarvitse tehdä erikseen esimerkiksi ruoka- tai materiaalihankintoja niiden toteuttamiseksi.

Vanhempainliitto pitää tärkeänä, että lakiesityksessä säädetään opetuksen järjestäjän velvollisuudesta antaa maksuton ateria myös etäopetuksena annettavassa opetuksessa. Kevään koronaepidemian aikaiset epäselvyydet kouluruokailun järjestämisestä eivät saa toistua syksyn mahdollisten etäopetusjaksojen aikana. Opetuksen järjestäjien on huolehdittava siitä, että kotona opiskelevat lapset saavat kouluruoan myös etäkoulupäivien aikana. Etänä opiskelevilla lapsilla ja nuorilla kouluruoka on järjestettävä niin, että ruokailu tai ruuan noutaminen on mahdollista koulupäivän asettamien aikataulujen puitteissa ja että matkat sen noutamiseen eivät muodostu liian pitkiksi ja/tai hankaliksi.

Kolmiportainen tuki ja oppilashuolto

Lakiesityksen mukaan poikkeukselliset opetusjärjestelyt, joiden aikana opetusta järjestetään kokonaan tai osittain muuna kuin lähiopetuksena etäyhteyksiä hyödyntäen, eivät koske erityisen tuen päätöksen saaneita oppilaita. Tarvittaessa nämä oppilaat voivat siirtyä erityisiin opetusjärjestelyihin perusopetuslain 18§:n nojalla. On tärkeää, että opetuksen järjestäjät tunnistavat ja ymmärtävät tämän mahdollisuuden ja käyttävät tarvittaessa mahdollisuutta etäopetukseen erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden oppimisen tukena. Kevään etäopetusjakson aikana Vanhempainliitto sai monilta erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden perheiltä palautetta siitä, että etäopetus on ollut lapselle eduksi ja hyödyksi oppimisen näkökulmasta. Osan erityistä tukea tarvitsevista oppilaista on ollut helpompi keskittyä opiskeluun rauhallisissa oloissa kotona.

Opetuksen järjestäjän on myös etäyhteyksiä hyödyntävässä opetuksessa huolehdittava, että oppilas saa opetussuunnitelman mukaista opetusta ja oppilaanohjausta sekä riittävää oppimisen ja koulunkäynnin tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Kuten lakiesityksen vaikutusten arvioinnissa todetaan, kevään aikana ilmeni erilaisia syitä, miksi oppilaiden opinnot eivät etätyöskentelyn aikana edenneet tai miksi oppilaita ei

tuolloin tavoitettu. Erityisen tuen piirissä olevat oppilaat ovat tiedossa etäopetukseen siirryttäessä ja heillä on lakiesityksen mukaan oikeus osallistua lähiopetukseen. Erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden joukossa on kuitenkin paljon riskiryhmiin kuuluvia lapsia, joiden osallistuminen lähiopetukseen riippuu myös tautitilanteesta ja sen mukanaan tuomista riskeistä. On siis tärkeää, että erityistä tukea tarvitsevien lasten vanhempien kanssa käydään yhteinen keskustelu siitä, toteutetaanko lapsen opetusta lähi- vai etäopetuksena. On huomattava, että etäopetusjakson aikana myös muut kuin erityistä tukea tarvitsevat oppilaat voivat pudota opetuksen ulkopuolelle. Etäopetustilanne vaatii opettajilta erityistä herkkyyttä tunnistaa nämä oppilaat ja etsiä eri heille sopivia tuen muotoja.

Kevään etäopetustilanteessa oppilashuoltoa toteutettiin eri opetuksen järjestäjien toimesta hyvin eri tavoilla. Joissakin kunnissa oppilashuolto käytännössä keskeytyi kokonaan, vaikka Vanhempainliiton näkemyksen mukaan sekä yhteisölliselle että yksilökohtaiselle oppilashuollolle olisi ollut huutava tarve. Joissakin kunnissa taas kehitettiin nopeasti uusia oppilashuollon työskentelytapoja ja osittain yhteys kunnan muihin lasten ja perheiden palveluihin jopa tiivistyi. Kunnissa ja kouluissa, joissa etäopetukseen joudutaan syksyllä siirtymään, on oppilashuollon toiminnan jatkuttava ja suunnitelmat sen toteuttamiseksi etäopetustilanteessa on tehtävä.

Viestintä

Poikkeustilanteessa kodin ja koulun välisen viestinnän merkitys korostuu. Opetuksen järjestäjän tulee viestiä tähän lakiin perustuvista, koulutyötä koskevista suunnitelmista etupainotteisesti, johdonmukaisesti, ymmärrettävästi ja yhdenvertaisesti koteihin. Aktiivisesta viestinnästä on huolehdittava myös mahdollisen etäopetuksen aikana (opettajan tavoittaminen, yhteydenpito lapseen ja huoltajiin). Opetuksen järjestäjän tulee varmistaa, että oppilaat ja kodit tavoitetaan ja opetuksessa sovittuja viestintävälineitä / ohjelmistoja osataan käyttää. Viestinnässä tulee huomioida eri kieli- ja kulttuuritaustaiset lapset ja heidän perheensä.

Etäopetuksessa käytettäviin alustoihin ja laitteisiin liittyvään tietosuojaan tulee kiinnittää opetuksen poikkeusjärjestelyjen aikana jatkossa erityistä huomiota. Kevään kokemusten perusteella kaikilla opetuksen järjestäjillä ei ole eri laitteiden ja alustojen tietoturva ja tietosuojasta riittävää kuvaa ja/tai asiantuntemusta eikä eri laitteiden ja alustojen käytöstä ole tehty kuntakohtaisia linjauksia, jolloin jokainen opettaja joutuu ratkaisemaan mahdolliset kysymykset ja ongelmatilanteet itse. Sallivat käytännöt ja hyvä yhteistyö kotien kanssa helpottavat opettajakohtaista tilannetta, mutta on tärkeää, että opettajan toiminnan takana on opetuksen järjestäjän ohjeet ja tarvittava tuki tietoturvaan ja -suojaan liittyen. Lisäksi sosiaalisen median kanavissa liikkui kevään aikana valitettavan paljon kuvia, joissa näkyi lasten kuvia ja nimiä, kuvia lasten töistä, jne., joten henkilö- ja tekijänoikeussuojaan liittyvistä asioista on tärkeää muistuttaa opetuksen järjestäjiä ja kouluja.

Turvallisuus

Lakiesitys ei poista opetuksen järjestäjän velvollisuutta huolehtia terveellisestä ja turvallisesta oppimisympäristöstä. Tästä tulee siis huolehtia myös etäopetuksen aikana, vaikka edelleen on osittain epäselvää, miten oppimisympäristön turvallisuus voidaan taata niissä tilanteissa, joissa lapsi tai nuori opiskelee yksin kotoa käsin. Osa kunnista on aktiivisesti selvittänyt ja viestinyt toimintaohjeet etäopetuksessa sattuvien tapaturmien varalta, mutta kaikilla käytännöt eivät ole selviä. Opettajien tulisi kyetä arvioimaan koulutehtävien turvallisuutta ja minimoimaan mahdolliset riskit. Sähköisiä

oppimisympäristöjä käytettäessä on huolehdittava siitä, ettei kiusaaminen, häirintä ja epäasiallinen käyttäytyminen ole mahdollista.

Lopuksi

Laki on tarkoitettu väliaikaiseksi ja se tulisi olemaan voimassa 31.12.2020 saakka. On tärkeää, että lain käyttöä ja toteutumista arvioidaan koko syksyn ajan ja mahdollisiin epäkohtiin puututaan välittömästi. Kun tietoa etäopetukseen siirtymisestä paikallisesti ja alueellisesti kerätään, on tärkeää kerätä myös laadullista tietoa esimerkiksi etäopetukseen siirtymisen syistä.

Kiitämme, että lakiesityksen perusteluteksteissä vaikutukset lapsiin ja perheisiin on arvioitu huolellisesti ja aikatauluun nähden kattavasti.

Helsingissä 8.6.2020

Suomen Vanhempainliitto ry, Finlands Föräldraförbund rf

Ulla Siimes
toiminnanjohtaja

Tuija Metso
erityisasiantuntija